

UPPSALA
UNIVERSITET

Utvärderingsrapport

FRITIDSLYFTET I RINKEBY

Susanne Barklund

RP 15 B BASGRUPP 23 | REKTORSPROGRAMMET UU

BAKGRUND

I Lgr 11 under punkt 2:8 framgår att rektor har ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter. I denna rapport kommer jag att fokusera på fritidshemsuppdraget. 1 juli 2016 kom också ett nytt läroplanskapitel i Lgr 11 riktat till fritidshemmens verksamhet. Där det bland annat framgår att undervisningen på fritidshemmen i likhet med grundskolan har ett centralt innehåll.

Idag finns det högskoleutbildning *Lärare mot fritidshem* där man efter utbildningen kan ansöka om legitimation i ett eller flera ämnen på skolverket, men några krav på att anställa högskoleutbildade pedagoger på fritidshemmen finns inte.

Utifrån en kartläggning som jag, i egenskap av biträdande rektor på Askebyskolan, genomförde våren 2016 visade det sig att endast 5 % av personalen på fritidshemmen hade högskoleutbildning. Den visade också att personalen inte var insatt i *Fritidshemmens Allmänna råd* eller hade någon klar bild över fritidshemmens uppdrag. Askebyskolan deltog inte heller i det obligatoriska nätverket i Stockholms stad.

Efter att detta kompetensutvecklingsbehov hade synliggjorts tog jag kontakt med en forskare vid namn Ann Pihlgren för att starta en kompetensutvecklingssatsning på Askebyskolan. Även två andra skolor visade intresse av att delta och i augusti 2016 startade fritidslyftet i Rinkeby med totalt ca 35 deltagare. Jag tog också på mig uppdraget att ansvara för att träffa de tre personalgrupperna kontinuerligt för att samtala om läst litteratur, input från de sex föreläsningarna och lotsa grupperna genom de uppdrag som Ann Pihlgren planerat i kompetensutvecklingssatsningen. Varje rektor ansvarade för att utse vilka som skulle delta i fritidslyftet.

SYFTE

Syftet med den här utvärderingsrapporten är att undersöka om kompetensutvecklingssatsningen lett till en ökad förståelse för det fritidspedagogiska uppdraget som beskrivs i Lgr 11 och utvärdera utformningen av fritidslyftet i förhållande till kollegialt lärande och lärande organisationer?

Jag hoppas också att utvärderingen ska bidra med nya insikter som kan skapa ny kunskap och ligga till grund för verksamhetens systematiska kvalitetsarbete framöver.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur beskrivs uppdraget på fritidshem, i förhållande till läroplanen, av några ur personalen som arbetar på fritidshem?
- Hur relaterar sig fritidslyftets utformning i förhållande till kollegialt lärande och lärande organisationer?
- Vilka utvecklingsområden framträder i samtal med barnskötare och fritidspedagoger/ lärare mot fritidshem?

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER:

KOLLEGIALT LÄRANDE

Skolverket (2012) beskriver att våra styrdokument som skollag och läroplaner är till för att styra skolan mot demokratiskt bestämda mål. Dessa mål ska tolkas av verksamma i skolan och skolledare. De menar att om skolan ska bli likvärdig så måste dessa tolkningar diskuteras mellan kollegor och att kollegiala lärprocesser är en förutsättning för detta.

Det kollektiva – Alla tillsammansprincipen har stöd i forskningen och Fullan (1998) menar att åstadkomma varaktiga förändringar på en arbetsplats behöver man ta hänsyn till helheten istället för stödinsatser i delar av verksamheten.

Även Dixons (1994) beskriver i sin teori om kollektivt lärande i organisationer att individens meningsstrukturer förändras. Kollektivt lärande innebär att tolkningsprocessen inte är individuell utan gemensam. Detta görs enligt Dixon lättast genom samtal där olika individers kunskaper, erfarenheter och perspektiv medvetandegörs.

Sandberg, Targama (1998) belyser vikten av att medarbetarna får möjlighet att utveckla sin förståelse för uppgiften genom kontinuerlig kompetensutveckling i organisationen. De hävdar att utan förståelse kommer inget lärande att ske.

I Sverige har bland annat Kroksmark (2013) beskrivit kollegialt lärande som kunskapsdelning inom organisationen. Det vill säga att man sprider kunskap och erfarenheter mellan kollegor. Alla i organisationen ska finnas i sammanhang där man tar del av ny kunskap och beprövade erfarenheter av varandra. Kunskapen förväntas också delas över stadiegränser, ämnesgränser och yrkesgrupper.

Kroksmark beskriver 3 viktiga delar som hans 3O modell bygger på i projektet Modellskolan.

Inputen: består av ny kunskap och kan bestå av föreläsning, litteraturläsning, studiebesök, kulturupplevelser, filmer. Den ska vara av teoretisk karaktär och forskningsbaserat innehåll som t.ex. vetenskapligt förankrade redskap att använda i verksamheten.

Bearbetning: här utvecklas pedagogernas yrkesskicklighet. Det kan innebära att planera och genomföra undervisning, skapa en god lärmiljö, hantera konflikter, samarbete med kollegor och bemötande av föräldrar etc. det kan också innebära att tolka kunskap och information gemensamt med kollegor i seminariediskussioner i smågrupper. Det innefattar också förmågan att analysera, tolka, jämföra och reda ut oklarheter. Under bearbetning kan det också innebära att utföra olika uppgifter eller redovisa diskussioner.

Integrering: handlar om kontinuerliga gruppsamtal som handleds av en utbildad handledare. Detta sammanhang syftar till att utveckla pedagogernas praktiska klokskap. I dessa samtal omfattar attityder och värderingar, elevsyn, förmåga till empati och medkänsla.

LÄRANDEORGANISATION

Ett annat begrepp i skolutvecklingsammanhang är lärandeorganisation. Thelin (2011) beskriver att det i forskningen idag saknas en enhetlig definition av vad en lärandeorganisation innebär men att det går att urskilja ett antal centrala utmärkande drag eller kring begreppet.

Organisatoriskt lärande – kontinuerligt, systematiskt och gemensamt lärande som leder till förändringar i medarbetarnas sätt att förstå den egna praktiken.

Lärande som en medveten, reflekterad och systematisk process – idén om att vara forskare i sin egen vardagspraktik. Man samlar in underlag om den egna praktiken genom erfarenheter, observationer, loggbok, intervjuer enkäter m.m. detta leder också till förändringar i verksamheten.

Individuellt och gemensamt lärande – de förändringar som äger rum är resultatet av en lärprocess som innebär förändringar i sättet att tänka om och förstå den egna verksamheten. För att det ska vara en fråga om skolutveckling så ska förändringen påverka eller hela eller större delar av skolans verksamhet.

En ständigt pågående process – det handlar om ett kontinuerligt lärande och något som ständigt pågår. Det är inte enskilda utbildningsinsatser utan ingår som en del i verksamheten.

Utvecklingsarbetets innehåll, Vad? – vilka områden man kommer arbeta med varierar från skola till skola utifrån skolans behov.

Helhet – helhetsperspektivet och systemtänkandet betonas starkt. Förändringar som inte tar hänsyn till skolans helhet blir sällan långvariga (Fullan, 1993).

LGR 11

Läroplanens första, andra och fjärde kapitel gäller fritidshemmets verksamhet.

Kapitel 1: Beskriver skolan värdegrund och uppdrag

Kapitel 2: Innehåller övergripande mål och riktlinjer

Kapitel 4: förtydligar fritidshemmets uppdrag, syftet med undervisningen och vilket centralt innehåll eleverna ska möta.

METOD

FOKUSGRUPPSINTERVJUER

Åsén (2016) lyfter fram demokratiaspekten i val av metodval där många människor har lättare för att uttrycka sina tankar och åsikter i muntligt kommunikation. Därför anser jag att

fokusgrupper utgör ett bra metodval för utvärderingen. Wibeck (2000) menar att det är en bra metod att lyfta fram och belysa tankar och åsikter.

VÄRDERINGSFRÅGAN

Åsén (2016) lyfter fram att pedagogisk utvärdering inte bara handlar om att beskriva och förklara utan att man behöver göra vissa ställningstaganden som rör normen och värden. Jag kommer att anta ett sociokulturellt perspektiv i utvärderingen då det är den kunskapssyn som skolans läroplan Lgr 11 bygger på.

DATAINSAMLING

Jag planerar att genomföra två fokusgruppsintervjuer med fyra deltagare i varje grupp. Fokusgrupperna kommer att genomföras med personal från olika fritidshem i Rinkeby. De kommer att delas in i två olika grupper utifrån utbildningsbakgrund: barnskötare och fritidsledare samt högskoleutbildad personal. Jag har valt ostrukturerade intervjuer så att deltagarna själva kan ta upp de uppfattningar som de tycker är viktiga i sammanhanget. Ett stimulansmaterial bestående av bilder kommer att användas för att initiera diskussionerna i grupperna.

GENOMFÖRANDE

Jag kommer i utvärderingen att följa de grundläggande regler och riktlinjer (2003) som gäller för forskning, där människor är involverade. Det innebär att den verksamma personal som deltar i utvärderingen, kommer att behandlas med respekt och omtanke i utvärderingens alla faser. Deltagandet kommer att vara frivilligt och de kommer att få möjlighet att avbryta sitt deltagande genom samtyckeskraftet. Fokusgruppsintervjuerna kommer att analyseras på gruppnivå, där varje samtal representerar en yrkesgrupp.

RESULTAT OCH ANALYS

Här redovisas exempel från de två fokusgruppsintervjuerna (barnskötare och fritidspedagoger/lärare mot fritidshem) var för sig. På grund av det rika materialet så presenteras inte resultatet av intervjuerna i sin helhet utan jag har valt ut exempel från materialet som kan ge svar på mina frågeställningar.

Jag har delat in intervju svaren i fyra huvudrubriker: Lgr 11, kollegialt lärande, input och bearbetning för att underlätta analysen av de ostrukturerade intervjuerna. Jag har också valt att presentera analyserna av texterna i samma kapitel som resultatet, för att underlätta läsbarheten och visa på sambandet mellan resultat och analys.

FOKUSGRUPPSINTERVJU MED BARNSKÖTARE

LGR 11

Exempel 1

- Uppdraget fritidshem, där ser man om barnen fått välja så lyckas man bättre.
- ... delaktiga.

- ... fritidshemsuppdraget, barnens inflytande och det står i läroplanen också att barnen ska påverka... ha tillit till deras önskemål.
- Vad ska barnen lära sig? vilken väg ska man ta? Och vad ska man börja med? se barn som en helhet.
- Att vi lägger upp det efter deras förmåga, deras kunskaper, vad dom kan.
- Försöka fånga dem så de utvecklas.

Texten lyfter fram flera begrepp som *delaktighet, påverka, inflytande, förmågor, kunskaper, fånga dem, utvecklas* som alla är centrala utgångspunkter i Lgr 11. I texten ställs också fler frågor kring vad barnen ska lära sig som jag tolkar som att lärandeuppdraget på fritidshem har fått genomslag i gruppen. Även att se barnen som en helhet lyfts fram som centralt, där systemtänkandet som genomsyrar en lärandeorganisation lyfts fram.

KOLLEGIALT LÄRANDE

Exempel 2

- Sen tycker jag att den här kursen, utbildningen, att vi får träffas tillsammans.

Här lyfts vikten av att *träffas tillsammans* fram, som är centralt i det kollegiala lärandet, där man sprider och delar kunskaper med varandra.

INPUT

Exempel 3

- Och sen får vi se från varandras presentationer från de olika skolorna.
- Vi behöver ha lite ny input.

Här beskriver barnskötarna vikten av att få *ny input* i form av föreläsningar och litteratur men även input från andra professionella i form av presentationer. Input ses som en central del i det kollegiala lärandet där den vetenskapliga förankringen ses som en utgångspunkt.

BEARBETNING

Exempel 4

- När vi lekte sjukhus - alla är delaktiga, det väcktes någonting.
- Det här är bra att vi börjat med och inspiration av sjukhusleken. Det gav väldigt mycket den aktiviteten.
- Efter den här kursen började vi observera och se saker på andra sätt, än man gjorde innan. Även följa upp och utvärdera och samtidigt få tänka efter, välja arbetssätt.

Texten betonar *observationer, se saker på andra sätt, följa upp, utvärdera, tänka, planera* som centralt. Detta är viktiga led i att utveckla sin pedagogiska yrkesskicklighet, enligt Kroksmark (2014). Både tolka, analysera och jämföra är egenskaper som lyfts fram som centrala i både lärandeorganisationer och i kollegiala lärprocesser. Exemplet visar också att pedagogerna ser sig som forskare i sin egen praktik där de använder bland annat observationer och aktionsforskning ++för att få syn på sin egen verksamhet.

Exempel 5

- Trädet från Ann Pihlgren.

- Kursen har gett oss nya vinklar och har öppnat våra ögon. Det är en helt annan syn att se på individen på annat sätt.

Texten visar att utbildningen lett till en förändrad kunskaps- och elevsyn. Även begrepp som *nya vinklar och öppnat våra ögon* kan tolkas som att deltagarnas tankemönster förändrats, vilket i lärandeorganisationer brukar benämnas dubbelloopslärande. *Trädet* i texten syftar på olika kunskapssyner som genomsyrat våra olika läroplaner från -69 och framåt. Det tolkar jag som en ökad medvetenhet om att det finns olika sett att se på lärande.

FOKUSGRUPPSINTERVJU MED FRITIDSPEDAGOGER/ LÄRARE MOT FRITIDSBEM

LGR 11

Exempel 1

- ... nu äntligen säger jag hurra för nu står fritidshemmen med i LGR 11 och det handlar om läroprocesser.
- Jag upplever att vi som fritidspedagoger, man är lite utsatt arbetsgrupp för man vet inte riktigt vilken roll man har, är man resurs? Man har pluggat 3-4 år i högskolan och sen man hamnar i en situation där man ska springa efter en pojke. Men om man sätter det i ett sammanhang, där man sätter mål, pratar man syfte eller hur man jobbar med attityder, då har det där springet efter pojken fått en mening. Nu torkar vi inte bara bord utan fostrar barnen... plötsligt finns ett större sammanhang.
- få kunskap på ett annat sätt...

Den här texten lyfter fram flera begrepp från Lgr 11 som *läroprocess, mål, syfte, attityder, mening, fostran och kunskap*. Ordet *hurra* betonar att läroplanskapitlet som kom 2016 är efterlängtat och ger högre status till fritidshemsuppdraget. Läroplanen kan tolkas ge pedagogerna på fritidshemmet en större professionalitet och legitimitet. Texten beskriver hur en enklare uppgift kan få en större mening om den sätts i ett sammanhang och kopplas till läroplanen. *Få kunskap på annat sätt* kan tolkas syfta på fritidshemmets kompletterande uppdrag med fokus på upplevelsebaserat och situationsstyrt lärande. Texten belyser också att personalen på fritidshemmet används som resurser och hur man upplever sina studier som bortkastade när deras kompetens inte tas tillvara. Här betonas också att det är *vårt uppdrag* som att en förskjutning med fokus från förmiddag till eftermiddag skett och att verksamheten på fritidshemmen fått en ny innebörd.

KOLLEGIALT LÄRANDE

Exempel 2

- Den här utbildningen som vi går är jätteviktigt för att få till ett kvalitativt fritids... att vi alla har samma värdegrund... får ta del av en och samma utbildning.
- ... så här att vi får en gemensam syn, en enhetlig syn på hur vi jobbar. För mig och min arbetskollega vi kan hjälpas åt att hitta ett sätt att prata om vad vi gör.
- ... tid för att reflektera, vad är syftet och vad är målet...

Här betonas begreppet *kvalitativt* som kan syfta på hur väl verksamheten uppfyller nationella mål och riktlinjer samt en ständig strävan att förbättra verksamheten mot dessa. Även begreppen *syfte, mål, planera och utvärdera* kan kopplas till kvalitetsbegreppet då dessa

processer är utgångspunkten i skolutvecklingsprocesser. I texten betonas även vikten av att ha en *gemensam syn eller en enhetlig syn* som kan beskriva att ett visst förhållningssätt ses som mer professionellt och att förhållningssättet bör bygga på en gemensam värdegrund. Även gemensam utbildning lyfts fram i texten som ett sätt att uppnå detta. Begrepp som kollektiv och kollegiala lärprocesser har dessa kärnprocesser i fokus.

INPUT

Exempel 3

- Det där om leken var ganska nytt för mig... så kom en forskare som sätter ord på de sakerna som jag hade en känsla om. ... Eva Kane... det var hon som satte ord på sakerna som jag funderat på länge.
- ... jag har alltid haft en känsla av att leken pågår någon annanstans... jag finns inte. Men sen kom föreläsaren och sa... tänk på din bästa lek när du var barn. Då syns inte vuxna och därför vi ska vara spöken på lek och det gäller att skapa de där förutsättningarna.

Här växer dialogen växer fram mellan deltagarna med forskning som utgångspunkt. Här är inte de egna erfarenheterna utgångspunkten utan forskningen knyter an och sätter ord på det som deltagarna tidigare inte kunnat sätta ord på. Här är ett exempel på hur fritidsverksamheten bygger på ett vetenskapligt förhållningssätt.

BEARBETNING

Exempel 4

- Men även praktiskt från Ann Pihlgren... hur man kan jobba med lärandet på fritidshem ...här så har vi fått mer konkret... vad är lärande i fritidshem?
- Jobba med mer syften och mål, som i matrisen ... syftet med lektionen är...
- Vad är näste steg? Det är roligt att tänka...Men nu finns den där matrisen som sätter ord på det här med ansvar. Det blir mer professionellt.

Här lyfts begreppet *professionellt* fram i sammanhanget av begrepp som *syfte, mål, lärande på fritidshem och matris*. Det kan tolkas som att en ökad kompetens vuxit fram kring hur läroplanen konkret kan omsättas i praktiken. Deltagarna har fått flera konkreta redskap som gör att de känner sig mer professionella i utförande av sitt uppdrag.

Exempel 5

- Mitt uppdrag är så mycket större än vad jag har tänkt mig... ... Vilken stor påverkan som jag har på deras framtid...
- Jag håller liksom framtiden i mina händer.

Här lyfter deltagarna fram *vilken stor påverkan som jag har på deras framtid och jag håller liksom framtiden i mina händer* som jag tolkar som att kompetensutvecklingssatsningens olika delar har bidragit till att deltagarna utvidgat deras syn på fritidshemmets uppdrag. Citaten betonar att de ser sitt eget ansvar som pedagoger på fritidshem som otroligt viktigt, ansvarsfullt och att de bär framtiden i sina händer.

DISKUSSION OCH SLUTSATS

Den mening som tillskrivs fritidslyftet i intervjuerna är flera. Dels lyfts former för kompetensutvecklingen fram som viktigt, där det kollegiala och kollektiva står i centrum och dels tillskrivs innehållet i utbildningen som viktigt. I analysen får även begreppet kollektivt och kollegialt en vidare betydelse då man i samtalen lyfter fram det som positivt att alla tre F-6 skolor i Rinkeby deltagit i kompetensutvecklingen.

Analysen visar att samtalen i fritidslyftet lett till att individernas meningsstrukturer har förändrats och att en ny förståelse kring uppdraget, gemensamt skapats i gruppen. Begrepp som *delaktighet, inflytande, fostran, lärande, syfte, mål, utvärdering* från läroplanen lyfts fram naturliga och som integrerade inslag i samtalen.

Analysen visar att pedagogernas genomförda förändringar av verksamheten lett till ett nytt sätt att tänka kring bland annat lek, delaktighet och inflytande. Det finns också goda skäl att tro att det leder till varaktiga förändringar över tid, då förändringarna bygger på en förändrad förståelse kring uppdraget (Fullan, 1998).

I samtalen hörs inga kritiska röster kring hur fritidslyftet har organiserats utan form och innehåll integreras i samtalen som lika viktiga delar för att ett gemensamt lärande ska uppstå. Snarare visar analysen att satsningen lett till att de känner stolthet över sitt uppdrag och att pedagogerna fokuserar mer på fritidshemsverksamheten än på skoltiden nu när uppdraget fått ett meningsfullt innehåll.

Det framgår också att Kroksmarks (2013) tre ben input, bearbetning och integrering finns som återkommande delar av intervjuerna trots att denna utbildning inte direkt bygger på Kroksmarks modell, men är viktiga delar i det kollegiala lärandet. Input och bearbetning finns som planerade inslag i fritidslyftet men inte integrering med handledning. Trots detta finns det inslag i samtalen om förändrad kunskapssyn då detta har varit ett inslag i bearbetningsfasen.

I analys av resultaten finns även spår av Thelins beskrivning av det *organisatoriska lärandet* i en lärande organisation. Där deltagarna lyfter fram vikten av ett kontinuerligt, systematiskt och gemensamt lärande som leder till förändringar i deras sätt att förstå och sätta ord på den egna verksamheten. Där schemalagd tid för kompetensutveckling, inläsning av forskning och planering varit återkommande inslag. Även systematiken kring uppdrag att genomföra mellan föreläsningarna har lyfts fram som avgörande för det förändrade tankesättet kring uppdraget.

Min slutsats av utvärderingen är att deltagarna i fritidslyftet har fått en djupare förståelse för det fritidspedagogiska uppdraget i Lgr 11 och att det kollegiala lärandet har lyfts fram som avgörande för att utvecklandet av samsyn kring uppdraget.

UTVECKLINGSOMRÅDEN

Ur analysen av samtalen har ett antal utvecklingsområden kunna urskiljas men jag väljer att lyfta fram de tre mest centrala:

- Utveckla samverkan med skolan.

- Förståelsen för fritidshemsuppdraget behöver spridas till andra yrkesgrupper på skolan.
- Skapa en lärandeorganisation för fortsatt kollegialt lärande mellan pedagogerna med fokus på det centrala innehållet i läroplanen för fritidshem.

LITTERATURFÖRTECKNING

Dixon, N. (1994). *The Organizational Learning Cycle*. London : McGraw-Hill Book Company.

Fullan, M. (1998). *Change forces: Probing the depths of educational reform*. London: The Falmer Press.

Krokmark, Thomas (red.)(2013). *Modellskolan- en skola på vetenskaplig grund*. Lund: Studentlitteratur.

Sandberg, J & Targama, A. (1998). *Ledning och förståelse. Ett kompetensperspektiv på organisationer*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2012). *Allmänna råd och kommentarer Systematiskt kvalitetsarbete: för skolväsendet*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2901>

Thornberg, Robert & Thelin, Katina (red.) (2011). *Med ansiktet vänt mot Europa*. Perspektiv på skolutveckling.

Åsén, Gunnar (red.). (2015). *Utvärdering och pedagogisk bedömning i förskolan*. Liber.

Wibeck, V (2000). *Fokusgrupper Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund; Studentlitteratur.

BILAGOR

Bilaga 1. Brev till informanter

Informationsbrev för deltagare i utvärdering av fritidslyftet.

Hej!

Du inbjuds härmed att medverka i en utvärderingsstudie kring fritidslyftet i Rinkeby. Utvärderingsstudien syftar till att ta reda på fritidspersonalens uppfattning om det fritidspedagogiska uppdraget. Jag vill också ta reda på vilken betydelse deltagarna ger till kompetensutvecklingsinsatser. Utvärderingen genomförs som en del av en kurs i rektorsprogrammet.

Varför tillfrågas DU?

Att just du blir tillfrågad är för att du medverkat i fritidslyftet i Rinkeby.

Hur går utvärderingen till?

Utvärderingen kommer att genomföras i fokusgruppsintervjuer. Deltagarna kommer att vara indelade i två olika grupper utifrån utbildning. Det kommer att vara ca 4 deltagare i varje fokusgrupp från upp till tre olika skolor i varje grupp. Fokusgruppsintervjuerna kommer att analyseras på gruppnivå, där varje samtal representerar en yrkesgrupp.

Frivillighet

Att delta i utvärderingen är frivillig och du kan ångra dig när du vill.

Sekretess och integritet

Intervjun kommer att spelas in för att kunna bearbetas professionellt. Det är bara jag som kommer att lyssna på inspelningarna och de kommer att förstöras när utvärderingen är avslutad. Det kommer att framgå att utvärderingen är genomförd på tre F-6 skolor i Rinkeby.

Med vänlig hälsning

Susanne Barklund

Biträdande rektor, Askebyskolan

08-508 41002

